

จะสอนกวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางจิตวิญญาณ และพลังทางปัญญาในสังคมได้อย่างไร (How to Teach Poetry as a Spiritual and Intellectual Force in Society?)*

ไนโฮลด์ กริมม์

นฤมล จ้าวสุวรรณ (ผู้แปล)**

ศาสตราจารย์เจตนา นาควัชระ เพื่อนรักของผมชอบตั้งคำถามที่ตอบได้ยากมาก เมื่อปี ค.ศ. 1991 ผมมาบรรยายที่ประเทศไทย อาจารย์ขอให้ผมตอบคำถามอย่างละเอียดว่า “บทละครที่ดีคืออะไร” ซึ่งเป็นคำถามที่น่าจะถามนักศึกษานิพนธ์เอกที่ประเทศเยอรมนีในการสอบอันโหดเหี้ยมราวกับว่าเป็นอริสโตเติลมาเกิดใหม่ ผมพยายามตอบอย่างเต็มความสามารถ คำตอบของผมค่อนข้างจะซับซ้อน แต่ศาสตราจารย์เจตนา ก็สนใจมากโดยนำไป

แปลเป็นภาษาไทยและลงพิมพ์ในวารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรอีกด้วย¹ คำถามของอาจารย์ในครั้งนี้คือ “จะสอนกวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางจิตวิญญาณและพลังทางปัญญาในสังคมได้อย่างไร” อันที่จริงคำถามนี้ไม่ได้เป็นคำถามเดียว แต่ผมพยายามรวมเข้าด้วยกันและหาคำตอบไปพร้อม ๆ กันซึ่งดูจะยากมากขึ้น คำตอบของผมเป็นไปในสองทางซึ่งได้มาจากประสบการณ์ส่วนตัว ผมขอเสนอมา

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
*ปรากฏตาในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การศึกษา กวีนิพนธ์ร่วมสมัยในวรรณคดีอังกฤษ อเมริกัน และเยอรมัน” วันที่ 6-7 กันยายน 2540 ณ โรงแรมเพชรვรม จ.เชียงใหม่ จัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1. See Warasan Aksonsat Mahavithayalai Silpakorn. Nakorn Pathom 15.2 (1993)

ตนและออกจะประหม่าอยู่ด้วย บางครั้งผมจะอ้างคำในพระคัมภีร์ไบเบิลและงานคลาสสิกด้วย

ผมจะสอนกวีนิพนธ์ในฐานะพลังในสังคมได้อย่างไร เท่าที่ผมสอนกวีนิพนธ์มามีความเห็นว่าน่าจะมีสองวิธี ซึ่งจะให้ทั้งพลังทางจิตวิญญาณและพลังทางปัญญา นอกจากนั้นยังให้พลังทางการเมืองอีกด้วยซึ่งจะเห็นได้ในกวีนิพนธ์ส่วนมาก พลังดังกล่าวยังมีอะไรที่คล้ายกันหรือไม่ในปัจจุบันนี้ ในการสอนหรือแนะนำกวีนิพนธ์ผมชอบเอาอย่างเบเรชท์ซึ่งอธิบายไว้ใน “ศิลปะเกี่ยวเนื่อง”² คือเบเรชท์ใช้ศิลปะหลายรูปแบบ เช่น การใช้ภาพพิมพ์หรือรูปภาพต่าง ๆ การนำดนตรีมาดัดแปลงและการใช้เสียงดนตรีประกอบ ก่อนที่ผมจะพูดถึงการสอนแบบนี้ใคร่ขอกล่าวถึงการสอนกวีนิพนธ์อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งผมเคยมีประสบการณ์มา นั่นคือการสอนบทกวีนิพนธ์ที่มีคำหยาบ ทั้งนี้เพื่อดึงดูดให้นักศึกษาอยากลองอ่าน เมื่ออ่านแล้วต้องคิดไตร่ตรองต่อไปแล้วจะได้ความเพลิดเพลินและเกิดชอบกวีนิพนธ์สมัยใหม่ขึ้นมา กวีนิพนธ์แบบนี้เหมาะกับสังคมปัจจุบัน ชื่อบทกวีใช้ตัวอักษรเพียงสี่ตัวซึ่งสื่อความอย่างตรงไปตรงมา ผมเคยนำมาสอนและประสบความสำเร็จมากทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน กวีนิพนธ์แบบนี้ ฮันส์ มักนุส เอนเซนส์แบร์เกอร์ เพื่อนเก่าของผมเขียนและพิมพ์ระหว่างปลายปี ค.ศ. 1960 ถึงต้นปี ค.ศ. 1970 ช่วงระหว่างเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่เราเรียกว่า “การปฏิวัติของนักศึกษาในยุโรปและอเมริกา” (หรืออาจจะมิใช่ในเมืองไทยด้วยก็ได้) เป็นช่วงที่ผู้คนเหล่านั้นแสดงความหยาบกระด้างอย่างเต็มที่ บทกวีที่ควรแก่การจดจำนี้ชื่อว่า “จี” มีใจความดังนี้³

จี

ฉันมักได้ยินคนพูดถึงมันเสมอว่า
มันเป็นตัวการที่ทำให้ผิดทุกเรื่องไป

2. Suhrkamp Verlag (Hg.) in Zusammenarbeit mit Elisabeth Hauptmann. Compare, for instance, Bertolt Brecht: *Gesammelte Werke in 20 Bänden*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1967, 16: 698.

3. Han Magnus Enzensberger. *Gedichte 1995-1970*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1971, s. 156.

- ดูให้ดีสิ มันเข้าประจำที่เบื่องได้เรา
อย่างเอี่ยมเพี้ยมนุ่มนวลปานใด
- 5 ทำไมเราจึงต้องทำให้ชื่อเสียงของมัน
ต้องเปิดเบื่อนไปด้วย
แล้วเอามันไปป้าย
ทำนประธานาธิบดีสหรัฐ
ตำรวจ สงคราม
- 10 รวมไปถึงลัทธินาซุน
มันไม่จริงยังยืนอะไรเลย
และสิ่งที่เราเอามันไปทาบ
กลับคงทนถาวรเสียนี้กระไร
มันโอนอ่อนผ่อนตามดี
- 15 เมื่อเราจับมันมาเป็นขี้ปาก
เพื่อที่จะเอาไว้ตำทอพวกคนเห็นแก่ตัว
ไอ้เจ้านี่ที่เราถ่ายออกไป
จำเป็นต้องทำหน้าที่ถ่ายทอด
ความโกรธเกลียดของเราด้วยหรือ
- 20 มันช่วยให้เราเบากายมิใช่หรือ
ด้วยคุณลักษณะอันอ่อนละมุน
และโดยเนื้อแท้ปราศจากความรุนแรงใดๆ
มันอาจจะเป็นผลงานที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยที่สุด
ในบรรดาผลงานทั้งหลายทั้งปวงของมนุษย์
- 25 มันทำอะไรให้เราไม่พอใจล่ะ⁴
(แปลโดย: ศ.ดร.เจตนา นาควัชระ, ยังไม่ได้พิมพ์เผยแพร่)

ผมกับเพื่อนที่เป็นกวีซึ่งรู้จักกันมานาน ชื่อ เฟลิกซ์ พอลล์ ช่วยกันแปล
กวีนิพนธ์บทนี้เป็นภาษาอังกฤษ เขาเพิ่งถึงแก่กรรมเมื่อไม่นานมานี้เอง บทแปล

4. See *American Poetry Review*, v. 13.5 (1984): 6f

บทนี้ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือ *American Poetry Review* หลายปีมาแล้ว

กวีนิพนธ์บทนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่มีการอ้างถึงคำภาษาละตินเก่า ๆ จากวรรณกรรมคลาสสิกที่เป็นที่รู้จักกันดี (น่าจะมาจากยูริพิดีส) ที่ว่า “อะไรที่เป็นธรรมชาติมิใช่สิ่งที่น่าอัศจรรย์”⁵ แต่เรื่องนี้มิใช่ประเด็นหลักของบทกวี สิ่งที่สำคัญในกวีบทนี้ก็คือการผสมผสานที่ยอดเยียมของทักษะทางด้านร้อยกรองและความหมายทางสังคมการเมืองซึ่งทำให้นักศึกษาสนใจมาก ยกตัวอย่างเช่นคำที่กวีใช้ คือ “ชี้” กับคำว่า “แปดเปื้อน” และ “ชื่อเสียง” ดูจะมีความขัดแย้งกันอยู่ ความสัมพันธ์ของความหมายดูน่าขำและเสียดสีประชดประชัน หรือพิจารณาการเล่นคำของคำที่มีความหมายสองความหมาย คือ “ถ่าย” และ “ถ่ายทอด” กวีนิพนธ์บทนี้มีการเปรียบเทียบอย่างกว้าง ๆ ไปจนถึงเรื่องที่ผู้คนกำลังสนใจ ไม่ว่าจะเป็นพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์ เชิงปรัชญา และแม้แต่เชิงจิตวิญญาณ กวีสามารถนำคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ตั้งแต่ประธานาธิบดีในวอชิงตันไปจนถึงตำรวจ และสงครามเวียดนามไปจนถึงหลักทรัพย์นิยมและการแสวงหาผลประโยชน์ทั่วไปในโลก ผมจะไม่อธิบายลักษณะอันซับซ้อนทางกวีนิพนธ์และความเชื่อทางการเมืองเพราะมีความชัดเจนในตัวอยู่แล้ว

แต่กวีนิพนธ์สมัยใหม่ไม่ได้มีแต่เรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งสกปรกเช่นอุจจาระเสมอไป ผมขอรับรองว่า ยังมีกวีนิพนธ์ที่ “สะอาด” อีกมากมายและเป็นกวีนิพนธ์ที่ท้าทายและสามารถนำไปสอนได้อย่างดี ทั้งงานที่น่าประทับใจของเอนเซนส์แบร์เกอร์และของกวีคนอื่น ๆ รวมทั้งกวีนิพนธ์นานาชาติด้วย อันที่จริงแล้วกวีนิพนธ์ไม่จำเป็นต้องมีลักษณะท้าทายเพื่อประเทืองปัญญาหรือความสุนทรีย์ทางอารมณ์ ดังจะเห็นได้จากกวีนิพนธ์สามบทที่มีชื่อว่า “ยุโรปเมืองเก่า” ซึ่งผมได้แปลแบบที่เล่นที่จริงว่า “ยุโรปเมืองเก่าที่แสนดี”

ยุโรปเมืองเก่า

หน้าร้านเบเกอร์รี่ที่ส่งกลิ่นขนมปังหอมกรุ่นออกมา
เจ้าพนักงานกลร่างอ้วนคนหนึ่งจากกินี

5. Cf. Georg Büchmann. *Geflügelte Worte: Die klassische Zitattensammlung (etc.)*. Josef Falkenberg und Foger Diener. (Hg.) Berlin: Praktisches Wissen, 1956, S. 54.

- ยื่นถือพวงกุญแจเอาไว้ขาย
ภายใต้ตราร้านเบรทเชลลีทอง
5 ใน “ตรอกหลวงพี่จิวหม่น”
(ใครกันนะ หลวงพี่จิวหม่น)

- เจ้าพวกพ่อค้ายาเสพติดตัวเตี้ยแต่ทำหัว
ใส่รองเท้ากีฬาเตะทะลวงแข้งกัน
พร้อมคำรามใส่กันด้วยภาษา
10 ที่ไม่มีใครเข้าใจ ตรงกำแพง
ป่าช้าของอาราม “พระจิต”
(ใครกันนะ พระจิต)

- จากนั้นก็หญิงแก่จากบอสเนีย
ที่เหยียดขาอันแข็งทื่อของเธอออกมา
15 บนม้านั่ง เพียงสองสามนาที่
บนลานเขียวแก่อันเงียบสงบ
หลังประตูสีเขียวแก่
ของคฤหาสน์เอร์ว็อน สร้างเมื่อ ค.ศ. 1639⁶
(แปลโดย: ศ.ดร.เจตนา นาควัชระ, ยังไม่ได้พิมพ์เผยแพร่)

เมื่อกล่าวถึงปี ค.ศ. 1639 คนเยอรมันย่อมนึกถึงสงคราม 30 ปี เพราะสงคราม 30 ปี ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงค.ศ. 1618 ถึง ค.ศ. 1648 ได้คร่าชีวิตคนเยอรมันไปประมาณหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด อีก 300 ปีต่อมา ก็เกิดสงครามโลกครั้งที่สองในปี ค.ศ. 1939 ผมได้ตีความกวินพจน์บทนี้อย่างละเอียดในหนังสือ *Reclam* ฉบับที่เพิ่งออกมาเมื่อไม่นานมานี้เอง⁷ เป็นฉบับที่

6. Han Magnus Enzensberger. *Kiosk: Neue Gedichte*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995, S. 17.

7. Cf. Reinhold Grimm. “Wanderungen...ob aber auch Wandlungen? Enzensbergers altes Europa,” in *Gedichte und Interpretationen* (vol. 7): *Gegenwart II*. Walter Hinck (Hg.) Stuttgart:

รวมบทความของนักวิชาการหลายคน

ในการสอนกวีนิพนธ์เพื่อให้นักศึกษาปัจจุบันสนใจและเข้าใจได้ง่ายนั้น ผมมักจะหาภาพพิมพ์และรูปภาพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทกวีนั้นมาใช้ประกอบเสมอ เช่นนำมาใช้ในการสอนกวีนิพนธ์ประเภท “วรรณรูป” ได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณเป็นต้นมา กวีมักได้แรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรม ประติมากรรม โมเสก โกศ เครื่องประดับ เพชรพลอยต่าง ๆ เป็นต้น แม้ภาพถ่ายสมัยใหม่ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เช่นกัน ผมเคยใช้ภาพวาดคลาสสิก เช่น ภาพของปีเตอร์ เบรยเคิลผู้บิดา ที่ชื่อว่า “ชะตากรรมของเอคารุส” มาประกอบการสอนบทกวีนิพนธ์ชื่อ “พิพิธภัณฑ์วิจิตรศิลป์”⁸ ของวิสตัน ฮิวจ์ส ออเดน และผมแน่ใจว่ากวีนิพนธ์ของ ไฮลเกอร์ เทชเค ชื่อ “การฆาตกรรมเด็กที่เบรเลเฮม” คงได้แรงบันดาลใจจากภาพที่มีชื่อเสียงอีกภาพหนึ่งของ เบรยเคิล⁹ เช่นกัน สิ่งที่ช่วยการสอนของผมมากที่สุดก็คืองานของแบร์ทอลท์ เบรชท์ เขาเขียนกวีนิพนธ์ที่มีภาพประกอบชื่อ “มุลบทสงคราม” เมื่อ ค.ศ. 1955¹⁰ สิ่ง que เบรชท์ชอบทำเป็นประจำในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกเล็กน้อย คือตัดภาพจากวารสารและนิตยสารต่าง ๆ แล้วเขียนคำวิจารณ์ในรูปของบทกวี สั้นบรรทัดประกอบรูปภาพ หนังสือมีค่าเล่มนี้มีภาพประกอบบทกวี 69 ภาพ บทกวีอธิบายภาพอย่างคมคาย เบรชท์เรียกงานชิ้นนี้ว่า “ภาพกับกวีนิพนธ์” หรือ “กวีนิพนธ์กับภาพ” ผมได้เลือกกวีนิพนธ์ “วรรณรูป” ดังกล่าวนี้นาบางบท

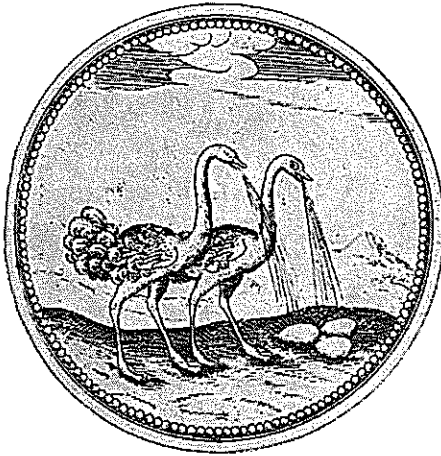
Reclam, 1997, S. 46–54.

8. Gisbert Kranz (Hg.). *Compare, for instance, Gedichte auf Bilder: Anthologie und Galerie*. München: Deutscher Taschenbuch, 2 1976, S. 76ff.

9. Teschke, born in 1958, is one of the most promising younger poets writing in German; cf. my “Urbild des immerwährenden Schlachttags: Zu Holger Teschkes Brueghelschem Bildgedicht” in *Gedichte und Interpretationen: Gegenwart II*. S. 311–319.

10. Bertolt Brecht, *Kriegsfilibet*, Ruth Berlau (Hg.) (Berlin; Eulenspiegel, 1955). For more details and, especially, the scholarly discussion, see Reinhold Grimm, “Poems and/as Pictures: A Quick Look at Two and a Half Millennia of Ongoing Aesthetic Intercourse,” in *From Ode to Anthem: Problems of Lyric Poetry*. Reinhold Grimm and Jost Hermand (Ed.) (Madison and London: University of Wisconsin Press, 1989, pp. 3–85; here, esp. pp. 22ff. And 78, n. 100. The most recent—though not necessarily most convincing—contribution appears to be Stefan

DIVERSA AB ALIIS VIRTUTE VALEMVS.

ภาพที่ 1

Passer ut ova fovet flatu vegetante marinus:
Sic animat mentes gratia dia pias.

Abb. 2: Joachim Camerarius, Symbolorum et
Emblematum Collecta (1596), Nr. 18

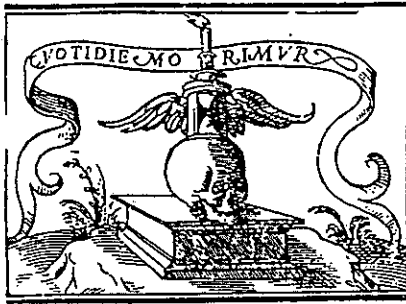
และจะให้อธิบายส่วนท้ายของความเรียงฉบับนี้

เป็นเรื่องน่าทึ่งที่ “มูลบทสงคราม” ของเบรชท์มีความคล้ายคลึงกับ “บทกวีภาพสัญลักษณ์” ของยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 16 แม้จะมีระยะห่างกัน 300-400 ปี ผมจะขอพูดถึงเรื่องนี้เท่านี้ก่อน อันที่จริงผมได้ค้นพบเรื่องความคล้ายคลึงนี้มาหลายสิบปีแล้ว¹¹ ผมจะมาพูดถึงความสำคัญของเรื่องนี้อีกครั้ง ตอนนี้อยากให้คุณดูรูปภาพสองรูปและพิจารณาไตร่ตรอง เรื่องที่มาของภาพ

Soldevieris's "War Poetry, Photo (epi) grammetry; Brecht's Kriegsfibel," in *A Bertolt Brecht Reference Companion*. Siegfried Mews (Ed.) Westport, CT/London: Greenwood, 1997, pp. 139-167.

11. Cf. Reinhold Grimm, "Marxistische Emblematik: Zu Bertolt Brechts Kriegsfibel," in *Wissenschaft als Dialog: Studien zur Literatur und Kunst seit der Jahrhundertwende*. Renate von Heydebrand, Klaus Günther Just (Hg.) Stuttgart: Metzler, 1969, s. 351-379, 518-524; for an

QVOTIDIE MORIMVR.

El tiempo buela como el pensamiento,
huye la vida sin parar vn punto,
todo està en vn contino mouimiento,
el nacer del morir, està tan junto:
que de vida segura no ay momento,
y aun el que viue en parte es ya difunto
Pues como vela ardiendo se deshaze,
començando a morir desde que nace.

ภาพที่ 2

Abb. 5: Juan de Horozco, Emblemas Morales (1589), Nr. 9.

คงไม่สำคัญ แต่กล่าวได้ว่าภาพทั้งสองเป็นแบบฉบับของบทกวีคำคม สิ่งที่เรา
เห็นในภาพที่ 1 คือ นกกระจอกเทศคู่หนึ่ง (มีชื่อเรียกตลก ๆ ในคำอธิบายว่า
“นกกระจอกทะเล”) ซึ่งเป่าลมหายใจไปบนไขของมันเพื่อกกลูกที่อยู่ข้างใน ซึ่ง
เป็นสัญลักษณ์หรือภาพเปรียบเทียบกับอานิสต์ของพระผู้เป็นเจ้า จนทำให้ผู้ดู
ภาพเกิดความศรัทธาขึ้น ลักษณะความคิดเช่นนี้เป็นลักษณะเฉพาะของบทกวี
ภาพสัญลักษณ์ ขอให้สังเกตความสัมพันธ์ของโครงสร้างสามส่วนของภาพและ
ข้อความ ข้างบนภาพมีคำกล่าวสั้น ๆ ตรงกลางเป็นภาพซึ่งนำมาจากแม่พิมพ์ที่
แกะสลักง่าย ๆ จากไม้หรือทองแดง ข้างล่างเป็นคำอธิบาย ภาพที่สองก็มี
ลักษณะเหมือนกัน คือมีข้อความสั้น ๆ เป็นภาษาละตินอยู่ข้างบนภาพ ซึ่งแปล
ว่า “เรากำลังตายทุกวัน” ตรงกลางเป็นภาพกะโหลกศีรษะ นาฬิกาทรายมีปีก
และเทียนที่กำลังลุก ทั้งหมดวงอยู่บนหลุมฝังศพ บทกวีแปดบรรทัดภาษา

สเปนอธิบายความที่อยู่เหนือภาพและตัวภาพให้เห็นว่าคุณมีความสัมพันธ์กัน
ใจความของกวีบทนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับคริสตศาสนา ต่อไปนี้เป็นคำแปล
คร่าว ๆ

เวลาติดปีกบินเช่นเดียวกับความคิด
ชีวิตนี้ไปอย่างไม่หยุดยั้ง
ทุกสิ่งทุกอย่างเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง
การเกิดช่างใกล้กับการตาย
ไม่มีความมั่นคงในชีวิตแม้ชั่วขณะ
คนที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก็ได้ตายไปส่วนหนึ่งแล้ว
เปรียบเสมือนเทียนที่กำลังลุกช่วง ก็จะมอดไหม้ไปเอง
เราเริ่มตายทันทีหลังจากที่เราเกิด¹²

บทกวีภาพสัญลักษณ์ทุกบทจะมีลักษณะเช่นนี้ คือ ผสมผสานการนำ
เสนอและการตีความเข้าไว้ด้วยกัน

ผมใคร่ขอขยายความ “มูลบทสงคราม” ของเบรชท์ ซึ่งมีเนื้อหาที่ท้าทาย
และดึงดูดใจนักศึกษาในปัจจุบัน รวมทั้งอธิบายความหมายทางปัญญา จิตวิญ-
ญาณและสังคมการเมือง โดยอาศัยรูปภาพสองชุดและบทกวีสี่บรรทัดประกอบ
ภาพดังกล่าว ภาพชุดแรกแสดงเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ของสงครามโลกครั้งที่
สองในยุโรป ภาพชุดที่สองเป็นเหตุการณ์เปรียบเทียบที่มีผลกระทบต่อเอเชีย
อาณานิคมและประเทศไทย ซึ่งในเวลานั้นยังใช้ชื่อว่าสยามอยู่ ผมคงต้องเริ่มต้น
ด้วยนายฮิตเลอร์¹³ (ภาพที่ 3) เบรชท์อธิบายภาพของนักพูดผู้บ้าคลั่งคนนี้ว่า

abridged English version, see *Comparative Literature Studies* 12. 1975, pp. 263–287. The original German text is also contained—unfortunately, without illustrations—in my volume *Brecht und Nietzsche oder Gesinnungsbilder eines Dichters: Fünf Essays und ein Bruchstück*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1979, s. 106–137.

12. Quoted from *Emblemata: Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts*. Artur Henkel und Albrecht Schöne (Hg.) Stuttgart: Metzler, 1967, s. 998f.; as for my first example, see *ibid.*, s. 807.

13. Bertolt Brecht, *Kriegsfiabel I*; all further references to the illustrations will be given

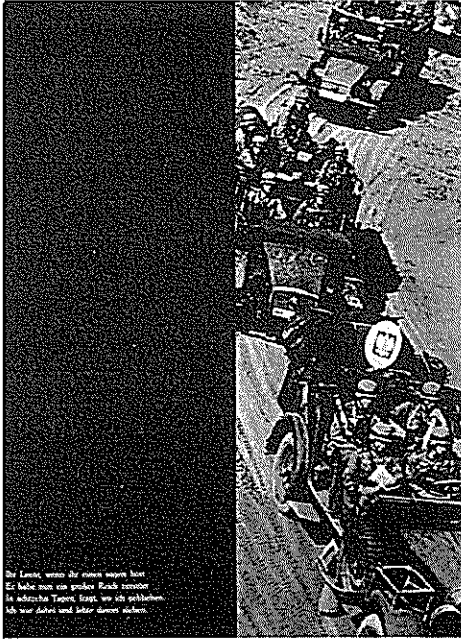
ภาพที่ 3

เหมือนคนที่เคยขี่ม้าผ่านทางนี้มาแล้วขณะที่หลับ
ฉันรู้จักทางที่ถูกชะตากรรมเลือกมาให้
ทางที่แคบ ที่นำไปสู่ความหายนะ
ฉันเห็นมันขณะที่หลับ พวกเจ้าจะไปด้วยไหม

จะเห็นได้ว่าผมแปลบทกวีบทนี้รวมทั้งบทกวีสี่บรรทัดบทอื่น ๆ ของเบรชท์

in brackets in the text.

โดยไม่ได้ตีความเลย บทกวีเหล่านี้บางบทวิเศษมากไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของ
ฉันทลักษณ์ เช่น สัมผัส เสียงหนักเบาที่สม่ำเสมอ ผมต้องการเพียงสื่อความ
โดยไม่ผิดพลาดเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น คำกริยาช่องสาม “auserkürt” ที่ผมแปล
ว่า “ถูกเลือก” ซึ่งมีทั้งความหมายแบบโบราณและความหมายสมัยใหม่ในแวดวง
ของวากเนอร์ กล่าวคือหมายถึงฮิตเลอร์ขึ้นชมอุปรากรของวากเนอร์ และขณะ
เดียวกันก็หมายถึงความหายนะของตัวละครในเทพปกรณัม “นิเบลลุง” ที่เขียน

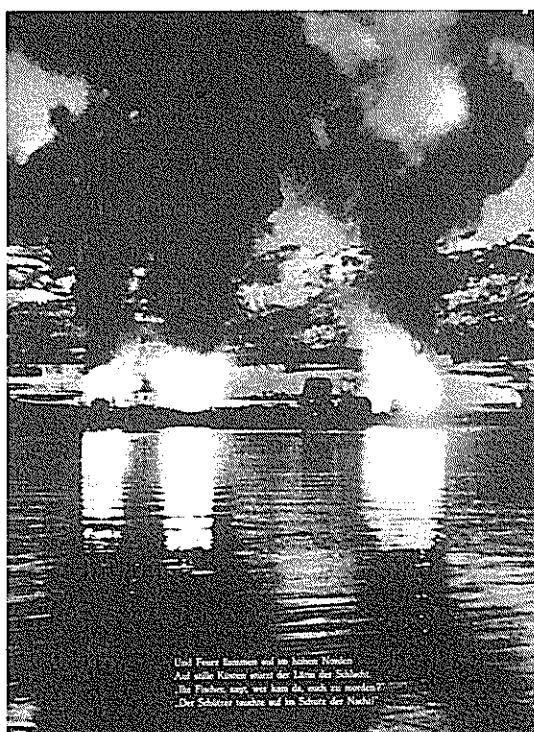
เป็นบทกวีสี่ตอน ซึ่งวากเนอร์
นำมาประพันธ์เป็นอุปรากร
โดยเฉพาะอุปรากรที่ชื่อว่า
“สวอร์คส์ม” ทั้งนี้ไม่ได้กล่าว
ถึงเผ่าวัลคีรีส์และบทบาทของ
พวกเขา

ผมขอกล่าวถึงเรื่องราว
ในประวัติศาสตร์ สงคราม
โลกครั้งที่สองเริ่มต้นด้วยการ
ยึดครองโปแลนด์ในเดือน
กันยายน ค.ศ. 1939 สำหรับ
ภาพที่สี่นั้น เบรชท์ให้ทหาร
เยอรมันที่ตายแล้วเป็นผู้พูด
เป็นภาพที่เกี่ยวกับสงคราม
สายฟ้าแลบที่น่าตื่นเต้นที่ใช้
เวลาเพียงไม่ถึง 18 วัน

ภาพที่ 4

เมื่อพวกเจ้าได้ยืมใครสักคนพูดว่า
เขาได้ทำลายอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ลงแล้ว
ภายในสิบแปดวัน ถามสิว่าฉันไปอยู่ที่ไหน
ฉันอยู่ที่นั่นด้วย และมีชีวิตอยู่ได้เจ็ดวัน

การรุกรานแบบสายฟ้าแลบของฮิตเลอร์ต่อไปคือ ส่วนหนึ่งมุ่งไปที่เดนมาร์ก

ภาพที่ 5

และนอร์เวย์ดังที่ท่านเห็นวันที่ในภาพที่ 5 ซึ่งตรงกับวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1940 เบรชท์เขียนบทกวีสองบรรทัดแรกอย่างเรียบง่าย เป็นการบรรยายข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา เขาพูดได้ตอบกับพวกชาวประมงนอร์เวย์ซึ่งคงจะมาจากแคว้นโลโฟเทนว่า

และไฟก็ลุกไหม้ขึ้นไปทางเหนือ

เสียงการสู้รบดังก้องมาถึงฝั่งทะเลที่สงบเงียบ

“พวกชาวประมงทั้งหลาย บอกซิ ใครมาที่นั่นเพื่อฆ่าพวกเจ้า”

“ผู้คุ้มกันปรากฏตัวออกมาภายใต้การปกป้องของรัตติกาล”

เราเห็นได้ชัดเจนว่าเบรชท์เน้นการเล่นคำเล่นสำนวนที่เยาะหยัน เช่นในบรรทัดที่ว่า “ผู้คุ้มกันปรากฏตัวออกมาภายใต้การปกป้องของรัตติกาล” (The

ภาพที่ 6

protector [Schützer] emerged under the protection [im Schutz] of the night!)

ในหนังสือ “มูลบทสงคราม” จะมีบทกวีบรรยายภาพอยู่ด้วยทุกภาพ การเล่นคำมีทั้งเชิงภาษาศาสตร์ เชิงสำนวนโวหารและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางการเมืองและประวัติศาสตร์ เนื้อหาของบทกวีบทนี้เกี่ยวกับการแก่งแย่งแข่งขันและการหลอกลวงซึ่งกันและกันของเยอรมนีและอังกฤษในเรื่องสินแร่จากสวีเดนที่บรรทุกระหว่างท่าเมืองนาร์วิกในประเทศนอร์เวย์ตอนเหนือ

ในบทกวีตัวอย่างอีกสองบทเป็นเสียงพูดของทหารที่ตายในสงคราม ไม่จำเป็นต้องมีคำอธิบายนำ เพราะทั้งภาพและบทกวีสื่อรทัดให้ความหมายชัดเจนอยู่แล้วในตัว แต่ผมไม่แน่ใจว่า คำว่า “ตายในสงคราม” จะยังคงใช้ได้ในสถานการณ์เช่นนี้หรือ¹⁴ โปรดดูภาพที่ 6 และอ่านบทกวีประกอบภาพ ภาพนี้เป็นภาพฝั่งทะเลที่ขรุขระของคาบสมุทรจัตแลนด์ในเดนมาร์กและโย่งไปถึงอ่าวของทะเลเหนือซึ่งแยกส่วนใต้สุดของนอร์เวย์และสวีเดน ซึ่งเรียกว่าทะเลตื้นแถบคัทเทกาทที่เป็นที่รู้จักกันดี บทกวีนี้เป็นเสียงของทหารหนุ่มเยอรมันจำนวนเป็นพัน ๆ ที่จมน้ำตายเมื่ออังกฤษยิงระเบิดเข้าใส่เรือบรรทุกที่แน่นแออัดลำนั้น เป็นเสียงกระซิบที่น่าขนลุกจริง ๆ

เราแปดพันคนนอนอยู่ในคัทเทกาท

เรือบรรทุกสัตว์นำเราลงไปเบื้องล่าง

ชาวประมงเอย เมื่ออวนของเจ้าจับปลาได้มากมายที่นี้

ขอให้คิดถึงพวกเรา และปล่อยให้เราอดตายอย่างน้อยสักคนเถอะ

14. Cf. George L. Mosse, *Fallen Soldiers: Reshaping the Memory of the World Wars*.

ในบทแปลผมได้เติมคำว่า “อย่างน้อย” ลงไปด้วย ภาพนี้ไม่มีคำกล่าวหาใด ๆ เพราะไม่จำเป็น เราจะพบแต่ความว่างเปล่า ได้ยินเสียงโหยทวนของทหารและกะลาสีที่จมน้ำ คำกลอนเหล่านี้ชวนให้คิดถึงลีลาของการสวดร้อยกรองสารภาพบาปหรือพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์สำหรับผู้ตาย แม้บรรยากาศที่ห่อล้อมจะมีลักษณะใกล้เคียงความจริง แต่ก็ไม่มีที่ท้าวผู้แต่งจะทำให้ความอ่อนลงไปในเรื่องของกรณานาเอาวนจับปลามาทาบกับเรือบรรทุกสัตว์ที่จะนำไปผ่านั้น คำคำหลังแสดงให้เห็นความรู้สึกละแฉงของเบรชท์ ในบรรทัดที่สามเบรชท์

ภาพที่ 7

ตั้งใจใช้ฉันทลักษณ์ที่ไม่เป็นไปตามแบบแผน ไม่ใช่เป็นข้อบกพร่องแต่เป็นการเล่นกับรูปแบบในลักษณะที่เหนือชั้น การที่ใส่บรรทัดที่ยาวเกินปกติเป็นการสะท้อนให้เห็นปริมาตรของปลาที่จับได้เกินปกติเพราะมีศพแถมมาด้วย¹⁵

ส่วนภาพที่ 7 เป็นภาพหลุมฝังศพของทหารคนหนึ่งซึ่งมีคำจารึกอยู่ด้วย บทกวีของภาพนี้เป็นคำพูดของผู้ตาย เบรชท์ได้ความคิดนี้มาจากคำภาษาฝรั่งเศสว่า “poilu” ซึ่งแปลว่า ทหารนिरนามที่ตายในสงคราม (โปรดดูคำจารึกบนไม้กางเขนที่สะกดคำนี้ผิดเป็น “ynconnu” ซึ่งแสดงความเลียดสี

พาดพิงไปถึงหลุมฝังศพอันสง่างามของทหารนिरนามใต้ประตูดุชชัยในเมืองปารีส) ในคำพูดของทหารผู้ตายไม่มีอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสวดสารภาพบาปหรือพิธีกรรมสำหรับผู้ตาย แต่เป็นคำพูดที่แสดงความโกรธเกลียดสุดขีด

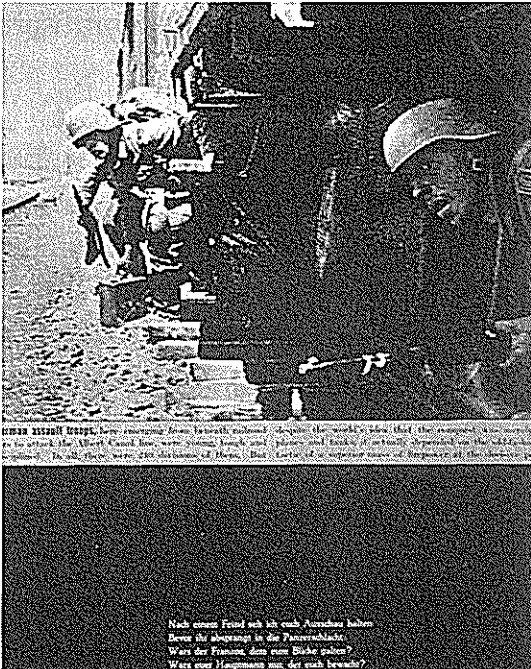
ขอให้มันจงนิบหนาย นั่นคือความประสงค์สุดท้ายของข้า
มันเป็นศัตรูคู่อาฆาต พวกเจ้าจงฟัง เป็นความจริง
ข้าบอกได้ เพราะมีแต่แม่น้ำรัวร์ และจิ้งหรีดเท่านั้น

New York, Oxford: Oxford University Press, 1990.

15. Rheinhold Grimm. *Comparative Literature Studies*. (see n. 11 above) p. 276.

ที่รู้ว่าเด็ยวน้ำอยู่ไหน

ผมคิดว่า คำว่า “มัน” ในที่นี้หมายถึงฮิตเลอร์ หรือ “เจ้าพ่อแห่งพวกนาซี” ไม่ใช่คำที่ใช้เรียกชนชาติเยอรมันด้วยความเหยียดหยาม แต่บทกวีบทนี้ก็แสดงความโกรธเกลียดได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 8

ในบรรดา
รูปภาพที่เบรชท์สะสม
ย่อมมีภาพ “สงคราม
สายฟ้าแลบครั้งที่สาม”
ของ “ผู้นำ” รวมอยู่
ด้วย ซึ่งสามารถสยบ
ฝรั่งเศสได้ในเวลาอัน
รวดเร็ว บทกวีบทนี้
แสดงให้เห็นความคิด
หลายแง่มุม (ดูภาพที่
8)

ฉันมองพวกเจ้าทำทางเหมือนเป็นศัตรู
ก่อนที่พวกเจ้าจะกระโดดลงสู่การต่อสู้กับรถถัง
พวกเจ้ากำลังจ้องดูใคร คนฝรั่งเศสใช่ไหม
หรือเป็นนายของพวกเจ้า ที่คอยเฝ้าคุมเชิงพวกเจ้าอยู่

เบรชท์มักจะเขียนบทกวีใน “มุลบทสงคราม” โดยใช้วิธีพูดกับคนในรูปโดยตรง แต่ในบทกวีบทนี้เขาไม่ต้องการคำตอบ เบรชท์ใช้ทฤษฎีที่มีชื่อเสียงของเขา

คือ “การทำให้แปลก” ในการนำเสนอทวินิพนธ์ใน “มูลบทสงคราม” อธิบายคร่าว ๆ คือ การเผยความจอมปลอมของทัศนะที่รับกันมาจากชนชั้นกลาง ดังจะเห็นได้จากการพาดหัวหนังสือพิมพ์และนิตยสารทั่วไป ภาพถ่ายนี้เป็นการ์ตูนล้อเลียนของทหารเยอรมันในเบลเยียม เบรชท์ตีความผิดพลาดทั้งในเรื่องสถานที่และคตินิยม พวกทหารเยอรมันหนุ่ม ๆ เหล่านั้นเพียงแต่มีความมุ่งมั่นในภาระกิจเท่านั้น กล่าวได้ว่าผู้เขียนข่าวต้นฉบับของภาพนี้เขียนได้ถูกต้องทีเดียว

“หน่วยจู่โจมหนุ่มทรหดและมีระเบียบวินัยของเยอรมันโผล่มาจากใต้ตู้

Daß sie da waren, gab ein Rauch zu wissen:
Des Feuers Söhne, aber nicht des Lichts.
Und woher kamen sie? Aus Finsternissen.
Und wohin gingen sie von hier? Ins Nichts.

รถไฟเพื่อโจมตีเส้นทางคลองอัลเบิร์ตของเบลเยียม ทั้งหมดมีอยู่ 240 กอง แม้ว่าคนทั้งโลกจะเชื่อว่าการรบที่ใช้เครื่องบินหรือรถถังจะนำชัยชนะมาก็ตาม แต่ก็ยังต้องอาศัยกลยุทธ์แบบเก่าของกำลังพลทหารราบที่เหนือกว่าในจุดรบขั้นแตกหัก”

บรรทัดสุดท้ายของบทกวีบทนี้แสดงว่าเบรชท์คิดค้นไปเองว่าทหารจะต่อต้านฮิตเลอร์

ทวินิพนธ์ที่มีเนื้อหาเช่นนี้และการนำเอาสิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามกันมารวมกันจะกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้อ่านซึ่งเป็นนักศึกษารู้สึกว่าการอ่านทวินิพนธ์เปรียบเสมือนการผจญภัยที่น่าตื่นเต้นทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และการเมือง ปัญญาและจิตวิญญาณ ผมขอยกตัวอย่างภาพที่เกี่ยวกับสงครามในอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1940 หรือหลังจากนั้นเล็กน้อย ภาพที่เห็นแสดงผลสำเร็จ

ภาพที่ 9

อันยิ่งใหญ่ของการจู่โจมทางอากาศของเยอรมนี เบรชท์ใช้คำว่า “พวกเขา” เรียกนักบินทิ้งระเบิด ซึ่งเป็นคำที่สั้นแต่มีความหมายมาก รวมทั้งแฝงความดูถูกดูหมิ่นและความชนพองสยองเกล้า

ควันไฟเป็นสัญญาณให้เราทราบว่าพวกเขาได้มาที่นี่

บุตรของพระเพลิง แต่มีไฟแสงสว่าง

พวกเขามาจากไหน จากความมืดมน

จากที่นี่แล้วพวกเขาจะไปไหน ไปสู่ความว่างเปล่า

ภาพที่ 10

ผมขอยกตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งเพื่อให้เห็นความคิดของเบรชท์ในอีกแห่งหนึ่ง โปรดดูภาพที่ 10 ซึ่งเป็นผลของการจู่โจมทางอากาศของทหารอังกฤษที่เมืองเบอร์ลิน มีคำบรรยายภาพเป็นภาษาสวีเดน เบรชท์พูดกับผู้หญิงที่มูมบนขวาของภาพซึ่งยืนอยู่โดดเดี่ยวด้วยอาการเศร้าโศก เขบอกเธอว่า “ไม่มีประโยชน์ที่เธอจะค้นหาครอบครัวของเธอ แต่เขาเตือนเธอว่า “อย่าโทษว่าทุกอย่างเป็นเรื่องของชะตากรรม” เพราะอำนาจมืดที่ร้ายกาจเหล่านั้นไม่ใช่

นักบินทิ้งระเบิดชาวอังกฤษ หากแต่เป็นฮิตเลอร์และนาซีที่เป็นผู้เริ่มสงคราม พวกนี้มีชื่อที่อยู่และโฉมหน้า

สาวเอ๋ย อย่าค้นหาต่อไปอีกเลย เจ้าหาพวกเขาไม่พบหรอก

อย่าโทษชะตากรรมเลย

อำนาจมืดต่างหากที่มันกดขี่เจ้า

มันมีชื่อ ที่อยู่ และโฉมหน้า

Schü diese Hüne von Besiegren! Und
Nicht als man sie vom Kopf uns schlug raketzt
War unser bißern Niederlage Sünd.
Sie war, als wir sie folgssam aufgesetzt.

บทกวีลักษณะ
เช่นนี้ของเบรชท์ยังมี
อีกหลายบทที่แสดง
เหตุการณ์สำคัญ ๆ
เกี่ยวกับการต่อสู้ใน
สงครามโลกครั้งที่สอง
ซึ่งแผ่ขยายออกไปทั่ว
ยุโรป และทำความ
พินาศย่อยยับใน
ประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่
ลิเบียถึงแอลแลนด์
ตั้งแต่เมืองดันเคิร์กถึง
เมืองสตาลินกราด
จนกระทั่งเยอรมนียอม
แพ้โดยคุณนี้ (ภาพที่
11)

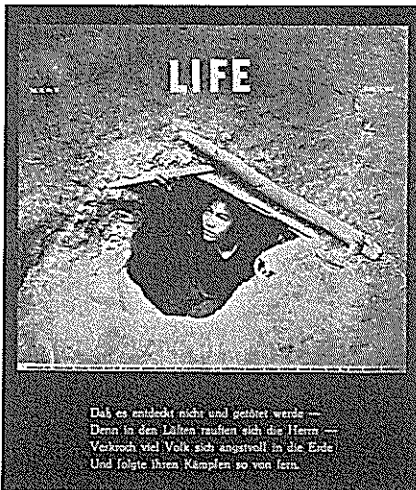
ภาพที่ 11

จงดูหมวกผู้แพ้เหล่านี้ซิ
เขาทุบมันหลุดจากหัวเรา
มันเป็นความพ่ายแพ้ที่เจ็บปวด
เราแพ้ตั้งแต่เราเชื่อฟังและยอมมันแล้ว

ไม่ใช่ปี ค.ศ. 1945 ที่เยอรมนีประสบความพ่ายแพ้ที่เจ็บปวด เบรชท์เริ่ม
เห็นว่าเยอรมนีพ่ายแพ้แล้วตั้งแต่พวกเขาเชื่อฟังและยอมสวาม “หมวกเหล็ก”
เบรชท์ใช้คำว่า “หมวก” ธรรมดาในบทกวีซึ่งเป็นการทำให้แปลกในเชิงภาษา-

ศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง เขาเคยสร้างคำใหม่ขึ้นมาคำหนึ่งว่า “Hakenkreuzzug” โดยนำเอาคำว่า “สวัสติกะ” (Hakenkreuz) และ “ครูเสด” (cruisade) Kreuzzug มารวมกันเพื่อแสดงความเลียดสีประชดประชัน¹⁶

ต่อไปนี้ผมจะกล่าวถึงสงครามในภาคพื้นแปซิฟิกและในเอเชียอาคเนย์ โดยนำบทกวีสี่บทมาเป็นตัวอย่างเพื่อแสดงความเป็นอัจฉริยะในด้านการเขียน บทกวีคำคมของแบร์ทอลท์ เบรชท์ และเพื่อแสดงให้เห็นว่า “มูลบทสงคราม” ของเบรชท์กับบทกวีภาพสัญลักษณ์ในศตวรรษที่ 16 และ 17 มีความคล้ายคลึงกันอย่างไรบ้าง ผมขอเริ่มด้วยบทกวีที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยชื่อ “นั่นไง” (ภาพที่ 12)

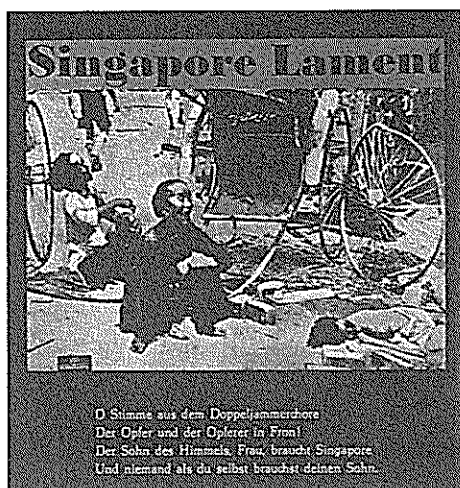
ภาพที่ 12

“มีคำอธิบายสั้น ๆ ของภาพว่า ผู้หญิงในเมืองไทย (สยาม) แอบมองจากหลุมพรางหยาบ ๆ ที่หลบระเบิดในศรีเชียงใหม่ ขณะที่ฝูงบินอเมริกันจากอินโดจีนแถบที่อยู่ใต้อิทธิพลของฝรั่งเศสมาทิ้งระเบิดในกระโจมมบริเวนชายแดน”

ในการแปลบทกวีเป็นภาษาอังกฤษผมได้ตีความเล็กน้อยซึ่งมีใจความว่า

เพื่อมิให้ถูกค้นพบและถูกฆ่า
เพราะว่าในอากาศพวกผู้ชายกำลังรบราฆ่าฟันกันอยู่
คนจำนวนมากทยอยหลบซ่อนตัวอย่างหวาดกลัวอยู่ใต้ดิน
และเฝ้าเห็นการต่อสู้ของพวกเขาจากเบื้องล่าง

16. Bertolt Brecht. *Kriegslibel*. s. 36.

ภาพที่ 13

เป็นคนเอาจริงเอาจังอย่างเบรชท์ อย่างน้อยผู้เขียนจะต้องจับความสัมพันธ์ที่ซ่อนเงื่อนอยู่ในภาพและบทกวีได้ดังในภาพตัวอย่างอีก 3 ภาพ ภาพและบทกวีคำคม "ความเศร้าของสิงคโปร์" (ภาพที่ 13) ก็เป็นผลงานที่ยอดเยี่ยมเหมือนกับภาพเมืองไทยจากนิตยสารไลพ์

เสียงครวญครางจากทั้งสองฝ่าย

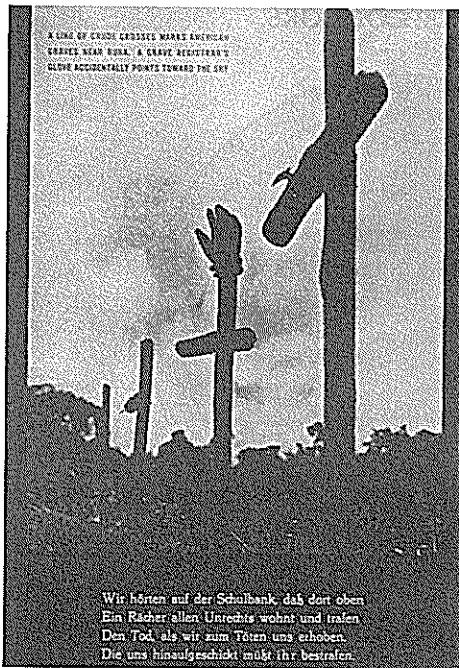
คือผู้รับเคราะห์และผู้ข่มเหงซึ่งต่างตกเป็นทาส

สาวเอ๋ย ไอรสของสวรรค์ต้องการสิงคโปร์

ไม่มีใครเลย ต้องการลูกเจ้า นอกจากตัวเจ้า

ไอรสของสวรรค์ก็คือจักรพรรดิญี่ปุ่น เราควรสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างชื่อที่โอ้อ่าแต่ไม่มีเนื้อหาบทกวีของลูกชายของหญิงที่กำลังร้องไห้อยู่ การเอาสัญลักษณ์สองอย่างเข้ามารวมกันเป็นแบบฉบับของเบรชท์ คือคนสิงคโปร์ผู้ถูกประทุษกรรมกับทหารญี่ปุ่นผู้ทำประทุษกรรม

วิธีการเขียนบทกวีภาพสัญลักษณ์และเนื้อหาใน "มูลบทสงคราม" และในสมัยบารอคหรือเรอเนสซองส์มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สัญลักษณ์ที่ใช้ตาม

ภาพที่ 14

ความเชื่อแบบมาร์กซิสต์เข้ากันได้ดีกับเหตุการณ์ในสงครามโลกครั้งที่สองในภาคพื้นแปซิฟิก โปรดพิจารณาภาพและบทกวีในบทกวีสี่บรรทัดในภาพที่ 14 “แถวไม้กางเขนคือหลุมฝังศพของทหารอเมริกัน” เป็นภาพจากหนังสือพิมพ์ และมีคำกล่าวนำเหนือภาพว่า “ถุงมือของสัปเหร่อชี้ไปบนฟ้าโดยบังเอิญ” เบรชต์ต้องการสื่อความอะไร

ผมแน่ใจว่าทุกอย่างไม่ใช่เรื่องบังเอิญ จะเห็นเรื่องทำนองนี้ได้ในตัวอย่างอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ แต่บทกวีนี้มีเนื้อหาที่กระชับและชัดเจนกว่าที่เป็นมา

เบรชต์ให้ทหารที่ตายไปแล้วมีโอกาสพูดเพื่อให้ผู้อ่านตื่นตัวทางปัญญา ในขณะที่เดียวกันก็ให้ผู้อ่านพึงสังวรณไว้เช่นเดียวกัน (ขอให้พิจารณาน้ำหนักของคำในเชิงนิรุกติศาสตร์ของคำว่า “ความตาย” (Tod) และ “การเข่นฆ่า” (Töten))

สมัยที่อยู่โรงเรียน เราได้ยืมว่าเบื่องบนโน้น

มีผู้แก้แค้นเรื่องความมอยุติธรรมทั้งหลายพันก้อยู่

และพบเราเมื่อเราตายแล้ว หลังจากเรารู้ขึ้นมาเช่นฆ่า

“พวกเจ้า” ต้องลงโทษคนที่ส่งพวกเราขึ้นไปต่างหาก

เมื่อเรานำบทกวีมาเปรียบเทียบกับบทกวีที่ชื่อว่า “Fiducia Concors” ของกาเบรียล รอลเลนฮาเกน¹⁷ (ภาพที่ 15) ซึ่งเขียนเมื่อ ค.ศ. 1613 จะเห็น

17. See *Emblemata*. 1021.

FIDUCIA CONCORS.

Quod petet, omne feret, CHRISTUM, FIDUCIA CONCORS,
Nil populo Dominus denegat ille, suo.

Abb. 7: Gabriel Rollenhagen, Nucleus Emblematum (1611), Nr. 86.

ภาพที่ 15

ว่าบทกวีทั้งสองบทมีเนื้อหาที่เหมือนกัน แต่เบรชท์ใช้วิธีที่แตกต่างออกไปในด้าน
คตินิยมทางการเมือง เบรชท์แสดงความสามารถในการประพันธ์บทกวีภาพ
สัญลักษณ์ได้อย่างยอดเยี่ยม ชื่อภาพที่ 15 คือ “ศรัทธาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียว
กัน” นั่นก็คือ ศรัทธาในพระไครสต์ พระบิดา ความดี และความเมตตากรุณา
เยี่ยงบิดาของพระผู้เป็นเจ้า

ผมไม่จำเป็นต้องเน้นความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงระหว่างแนวความคิดแบบ
วัตถุนิยมมาร์กซิสต์ของเบรชท์และทัศนะแบบเคร่งศาสนาคริสต์ของรอลเลน-
ฮาเกนในบทกวีทั้งสองบท ผมจะวิจารณ์เรื่องนี้อย่างละเอียดในการพิจารณา
ประเด็นที่ว่าด้วยแก่นเรื่องในตัวอย่างที่สอง ขอให้ดูบทกวีภาพสัญลักษณ์ใน

ภาพที่ 16

ภาษาสเปนที่ผมกล่าวถึงเมื่อตอนต้นอีกครั้ง เป็นบทกวีที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์อย่างแท้จริง กวีเขียนขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1589 เป็นรูปกะโหลกศีรษะนาฬิกาทรายมีปีก และเทียนที่กำลังลุกว้างอยู่บนหลุมฝังศพ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับมรณสติ เนื้อหาในภาพที่ 16 ไม่ใช่แต่จะเน้นเรื่องวัตถุนิยมอย่างรุนแรงเท่านั้นแต่ยังโหดเหี้ยม น่ากลัวด้วย อันที่จริงมันก็มีส่วนที่คล้ายกันและสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้มิใช่หรือ ภาพที่น่าสยงนี้ตัดมาจากหนังสือพิมพ์ เป็นภาพกะโหลกศีรษะทหารญี่ปุ่นที่เสียชีวิตอยู่บนรถถังญี่ปุ่นที่ทหารอเมริกันเผา

ไหม้ทั้งคัน ส่วนอื่นของศพถูกไฟไหม้ไปหมด เบรชท์กระตุ่นให้คิดถึงเรื่องแฮมเลตของเชกสเปียร์ ขณะเดียวกันก็เตือนและประจานการดักดวงผลประโยชน์ของธนาคารในญี่ปุ่น

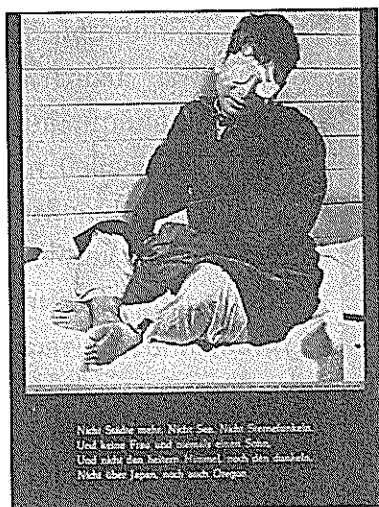
โอ โยริคผู้นำสงสาร จากระถางลูปา

หัวของเจ้าถูกเสียบอยู่บนเหล็กแหลมของรถ

เจ้าถูกไฟคลอกตาย ก็เพื่อผลประโยชน์ของธนาคารโดเมอิที่ยิ่งใหญ่

ที่พ่อแม่ของเจ้ายังเป็นหนี้อยู่อีกมาก

ผมหวังว่าคำแปลในบรรทัดที่สามคงจะไม่นอกบทเกินไป ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีคำอธิบายอื่นได้อีก

ภาพที่ 17

คราม” มีเนื้อหาครอบคลุมไปทั่วโลก (ไม่เว้นแม้แต่ออสเตรเลีย แต่ผมไม่ได้นำภาพเหล่านั้นมารวมด้วย เนื่องจากเวลาและเนื้อที่ไม่อำนวย)¹⁸ ตัวอย่างที่สามซึ่งเป็นตัวอย่างสุดท้ายแต่มิใช่จะด้อยกว่าอีกสองตัวอย่าง มีลักษณะแตกต่างจากบทกวีบทอื่น ๆ คือ ชี้ให้เห็นมิติที่แปลกใหม่แต่เป็นไปตามแบบแผนและกระตุ้นความคิดเชิงสังคมนั้นคือมาในรูปของสิ่งที่น่าเย้ยหยัน ถึงแม้ว่ากวีนิพนธ์ของเบรชท์ใน “มูลบทสงคราม” จะมีลักษณะหม่นหมองเฝ้าจริงเฝ้าจังแต่ก็ชี้ว่าอะไรซึ่งอารมณ์ขัน อารมณ์ทั้งสองด้านนี้มักจะอยู่คู่กัน เพราะจะเสริมพลังซึ่งกันและกัน

บทกวีประกอบภาพที่ 17 ก่อนข้างจะเข้าใจยาก บทกวีนี้ชื่อว่า “ในโรงพยาบาลคลาร์ค ชาร์ลสตัน เซาธ์ แคโรไลนา” มีใจความว่า “เด็กหนุ่มอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นกลายเป็นคนตาบอด จากการปฏิบัติการในสนามรบตอนข้ามแม่น้ำโวลทาร์โนในอิตาลีนั่งอยู่บนเตียงในฐานะคนไข้” ภาพและบทกวีของเบรชท์บทนี้สามารถสื่อความให้ผู้อ่านเข้าใจและประทับใจ

ไม่มีเมืองต่าง ๆ อีกแล้ว ไม่มีทะเล ไม่มีแสงระยิบระยับของดวงดาว

18. See Bertolt Brecht, *Kriegslibel*, s. 43.

สุดท้ายนี้ผมใคร่ขอยกตัวอย่างอีกสามตัวอย่างซึ่งไม่ได้มีลักษณะเฉพาะมากนักด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่มีรูปใดที่แสดงภาพสงครามในภาคพื้นแปซิฟิก เอเชียอาคเนย์หรือประเทศไทย บทกวีในภาพแรกเป็นตัวอย่างหนึ่งในกวีนิพนธ์ของเบรชท์ที่ใช้ถ้อยคำไม่รุนแรงแต่กระตุ้นให้คิดมากที่สุด บทกวีบทนี้แสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องกันของเอเชียกับอเมริกาและสงครามที่ถูกคามอยู่ในยุโรป ภาพที่สองแสดงให้เห็นว่า สงครามขยายอาณาเขตไปถึงแอฟริกาด้วย สรุปแล้ว “มูลบทสงคราม”

ไม่มีภรรยา ไม่มีลูก

มองไม่เห็นฟ้าที่แจ่มใส และไม่เห็นฟ้าที่มีดมัวเช่นกัน

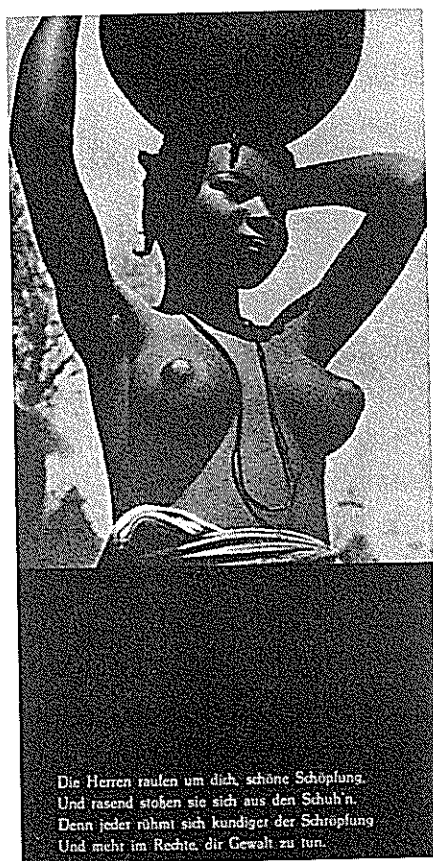
ไม่ได้อยู่เหนือญี่ปุ่น ไม่ได้อยู่เหนือโอเรกอน

เบรชท์บรรยายภาพอย่างตรงไปตรงมาและละเอียดลออ¹⁹ ชวนให้เราพุ่งความสนใจไปที่ความคิดบนใบหน้าของทหารตามอดซึ่งซ่อนเร้นเอาไว้อย่างแยบยล เมื่อดูอย่างผิวเผินเราจะรู้สึกว่าการกระทำของบทกวีนี้มีลักษณะร้อยกรองซึ่งดูจะซ้ำซากน่าเบื่อ คือใช้วลีที่มีความหมายปฏิเสธ ซึ่งดูเหมือนไม่มีประเด็นอะไรให้คิด ความเหล่านี้อาจจะใจที่จะสร้างความรู้สึกกระอักกระอ่วน แต่กระนั้นเราจะสังเกตได้อย่างรวดเร็วว่า ข้อความเหล่านี้นั้นแสดงออกถึงความสำนึกที่เยียบคมของกวีในด้านรูปแบบ บทกวีคำคมบทนี้ไม่มีที่ติก็เพราะว่าทำลายความคาดหวังของเราเกี่ยวกับโครงสร้างของบทกวี นั่นคือ สิ่งที่เป็นประเด็นก็คือความไม่มีประเด็น จะมีอะไรอีกเล่าที่จะแสดงออกได้อย่างบาดใจกว่านี้ถึงจุดจบจากการที่มองไม่เห็นโลกอีกต่อไป

ส่วนภาพที่ 18 มีลักษณะตรงกันข้ามกับภาพที่ 17 กวีกล่าวถึงทวีปแอฟริกาหรืออันที่จริงก็คือโลกเราเอง บทกวีบทนี้ไม่มีหัวเรื่องและคำอธิบายภาพ สิ่งที่เห็นได้ก็คือ ภาพและบทกวีที่บรรทัดของเบรชท์

สำหรับบทกวีบทนี้ ลำพังคำแปลอย่างเดียวคงไม่พอ ไม่ว่าจะแปลอย่างไรสระเพียงใด จึงเสี่ยงไม่ได้ที่จะต้องให้คำอธิบายต่อบทกวีคำคมที่ซับซ้อนยอดเยี่ยม ภาพนี้เป็นภาพของหญิงสาวผิวดำที่ทูนคนโทน้ำไว้บนศีรษะซึ่งทำให้นึกถึงลูกโลก เธอและคนโทน้ำเป็นสัญลักษณ์แทนแอฟริกาและโลกทั้งโลก โดยเฉพาะโลกที่สาม เพราะสงครามโลกครั้งที่สองเป็นสงครามล่าอาณานิคมด้วยประเทศมหาอำนาจพยายามแย่งกันเป็นเจ้าของอาณานิคมเพื่อตักตวงผลประโยชน์ซึ่งเห็นได้ชัดในพื้นแผ่นดินเอธิโอเปียและอินโดนีเซียเมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครองสำหรับภาษาในบทกวีและคำแปลนั้นผู้อ่านคงจะเห็นแล้วว่า เบรชท์ชอบใช้คำที่ให้ภาพพจน์และคำที่มีหลายความหมาย เช่นคำว่า "Schöpfung" ซึ่งหมายถึง

19. For the following, compare also Grimm in *Comparative Literature Studies*. (see n. 11 above) p. 276.

ภาพที่ 18

ทั้ง “การสร้างโลก” และ “สิ่งที่พระเจ้าสร้าง” ลูกโลกหมายถึง พื้นดิน²⁰ คำที่ออกเสียงคล้าย ๆ กับคำนี้คือ “Schröpfung” ซึ่งแปลว่า “การดูดเลือด” หรือ “การคัดเลือดออก” ซึ่งหมายความว่า การขูดรีดอย่างไร้ความเมตตา คำว่า “Gewalt tun” (การใช้กำลัง ซึ่งเป็นคำที่กร่อนมาจากสำนวน “Gewalt antun” การใช้กำลังทารุณอย่างป่าเถื่อน หรือ ช่มชืด) อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การใช้สำนวนที่แปลกและทำให้เห็นภาพชัดเจน “sich aus den Schuhen stoßen” (ต่อสู้กันเพื่อให้อีกฝ่ายล้มลง หรือ แปลตรงตัว “ชนกันจนรองเท้าหลุด”) เบรชท์คงจะนำสำนวนนี้มาจากการต่อสู้กันสมัยอัศวินที่คู่ต่อสู้ขี่ม้าถือແหล่นพุ่งใส่กันจนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตกม้า หรือจนเท้าหลุดออกจากโกลนของอานม้า นอกจาก

คำที่ทำให้เห็นภาพแล้วเบรชท์ยังใช้คำที่ทำให้ได้ยินเสียงการต่อสู้ชกต่อยกันอย่างซูลมุน คือ “raufen” ต่อไปนี้คือบทแปลอย่างคร่าว ๆ

สาวงามเอ๋ย พวกผู้ชายต่อสู้กันสุดฤทธิ์เพื่อให้ได้ตัวเธอ
พวกเขาสู้กันหัวปักหัวปำจนรองเท้าหลุด
เพราะต่างก็ถือว่าข้าของในการขูดเลือดได้ดีกว่า
และมีสิทธิ์มากกว่าในการกดขี่และช่มชืดเธอ

20. Normally, “creature” would of course be rendered as *Geschöpf*.

เบรชท์ใช้คำสองคำที่ขัดกันอย่างสิ้นเชิง คือคำว่า "Recht" (ความยุติธรรมหรือสิทธิ) กับคำว่า "Gewalt" (กำลังป่าเถื่อน) ในบทบรรทัดสุดท้ายซึ่งให้ความรู้สึกรุนแรง บทกวีบทนี้มีรูปแบบที่เดินตามกฎเกณฑ์ที่สมบูรณ์ที่สุดใน

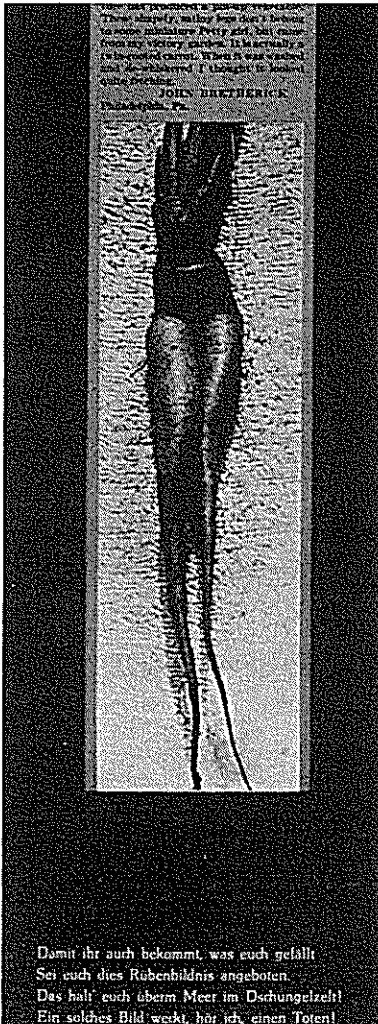
ทุกด้าน ส่วนบทกวีที่เกี่ยวกับเด็กหนุ่มอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นที่ตาบอด นับว่าเป็นบทกวีที่สมบูรณ์แบบและสมบูรณ์แบบที่ไม่เดินตามกฎเกณฑ์

ผมขอกล่าวซ้ำว่า บทกวีที่อ้างมานี้มิใช่บทกวีที่ยอดเยี่ยมที่สุดของเบรชท์ใน "มูลบทสงคราม" รวมทั้งบทกวีภาพสัญลักษณ์บทสุดท้ายที่ดูซับซ้อนบทนี้ก็มีใช้ตัวอย่างเดียวหรือดีที่สุดของการผ่อนคลายด้วยอารมณ์ขัน ผมขอนำภาพและบทกวีที่ให้อารมณ์ขันจาก "มูลบทสงคราม" มาให้พิจารณาเป็นบทสุดท้ายโดยจะไม่อธิบายอะไรเพิ่มเติม (ภาพที่ 19) มีคนส่งรูป "แครอทเชือก" มาให้ลงในคอลัมน์ "รูปถึงบรรณาธิการ" และมีคำอธิบายว่า

"โลกปัจจุบันสับสนวุ่นวายนัก ธรรมชาติเลยสร้างแครอทให้เป็นรูปร่างผู้หญิงสวยขึ้นมา ไม่ได้เป็นขาของเด็กสาวขนาดจิ๋ว แต่มันมาจากส่วนของผมเอง ความจริงมันเป็นแครอทสองรากพอล้างและเล็มรากไปแล้ว ผมก็เห็นว่ามันน่าดูดี"

จอห์น เบรเทอร์วีก

ฟีลาเดลเฟีย เพนซิลวาเนีย

ภาพที่ 19

เรามักจะเห็นว่าบทกวีสี่บรรทัดประกอบภาพของเบรชท์แสดงความเสียดสีประชดประชัน ในกวีนิพนธ์บทนี้ พวกผู้ชายที่เบรชท์พูดด้วยไม่ได้อยู่ในภาพ เพราะถูกส่งไปประจำการที่ภาคพื้นแปซิฟิกเพื่อไปทำสงครามและตายที่นั่น เบรชท์ล้อเลียนน้ำเสียงของผู้ที่อยู่แนวหลังที่ส่งไปปลอบขวัญทหารอเมริกันโดยสร้างทำเป็นมีพิธีรีตองแต่ทว่าเสียดสีถากถาง

เพื่อพวกเจ้าจะได้สิ่งที่อยากได้บ้าง

จึงขอมอบรูปแครอทนี้ให้

มันจะได้ปลุกใจเจ้ายามเจ้าออกทะเลหรือทางเดินที่ในป่า

ได้ยินมาว่ารูปอย่างนี้ปลุกแม้แต่คนตายให้ฟื้นขึ้นมาได้

ผมขอพูดถึงบทกวีบทนี้เป็นบทสุดท้าย อันที่จริงผมยังมีสิ่งที่จะพูดอีกมากเกี่ยวกับบทกวีใน “มุลบทสงคราม” ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์ยอดเยี่ยมที่ให้ทั้งอารมณ์ขันและความคิดที่เอาจริงเอาจัง

ผมตั้งข้อสังเกตได้ข้อหนึ่งว่า การใช้อารมณ์ขันเพื่อคลายเครียดกับการหักมุมในวรรณกรรมนั้นมีความสัมพันธ์กันมาก ผมคิดว่าเราไม่ควรจะมองข้ามบทกวีตลกแครอทนี้ไป ผมยอมรับว่าภาพไร้สาระภาพนี้ จดหมายและบทกวีสี่บรรทัดของเบรชท์บทนี้เป็นบทกวีคำคมที่ธรรมดา แต่อาจจะทำให้เราสะดุดใจเหมือนกับการหักมุมหลังจากได้ดูภาพและอ่านบทกวีบทอื่น ๆ มาแล้วเป็นจำนวนมากใน “มุลบทสงคราม” การหักมุมทำให้ชวนคิดซึ่งเสริมสติปัญญามิใช่หรือ เมื่อเราทำให้นักศึกษาสนใจกวีนิพนธ์ชิ้นเอกได้แล้วก็มั่นใจได้ว่าความสนใจนั้นจะไม่เสื่อมคลาย

หมายเหตุผู้แปล

ศาสตราจารย์โรนัลด์ กริมม์ เกิดเมื่อ ค.ศ. 1931 ที่เมืองนูร์มเบอร์ก เยอรมนี ค.ศ. 1990-1992 เป็นหัวหน้าภาควิชาภาษาเยอรมันและวรรณคดีเปรียบเทียบที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ริเวอร์ไซด์ และเป็นสมาชิกของ P.E.N. Club นานาชาติ เคยสอนที่มหาวิทยาลัยแอร์ลิงเงน นูร์มเบอร์ก และแฟรงค์เฟิร์ต ในเยอรมนี ค.ศ. 1964 ได้รับรางวัลเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมแห่งเมืองนูร์มเบอร์ก เคยเป็นอาจารย์พิเศษที่เด่นที่แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ค.ศ. 1974-1975 เป็นประธานสมาคมครูเยอรมันในอเมริกา เคยเป็นประธานสมาคมเบรชท์นานาชาติ ร่วมก่อตั้งสมาคมบิชเนอร์ ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษบรรยายในมหาวิทยาลัยจำนวนมากในอเมริกา แคนาดา เม็กซิโก ตุรกี อิสราเอล แอฟริกา ไทย ไต้หวัน ฮองกง และประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เขียนหนังสือวิชาการเป็นจำนวนมาก เป็นบรรณาธิการหนังสือวิชาการมากกว่า 40 เล่ม เขียนบทความวิชาการมากกว่า 130 เรื่อง เป็นบรรณาธิการวารสารวิชาการชื่อ *Monatshefte* (1979-1990) เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์เยอรมัน *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Die Presse* (เวียนนา), *Die Zeit* และเขียนบทความให้แก่สถานีวิทยุหลายแห่ง รวมทั้งเป็นนักวิจารณ์และนักแปล